

CHOLG'U IJROCHILIK SAN'ATIDA KOMPOZITORLAR VA BASTAKORLAR IJODI

Sobirov Otajon Zohidjon o'g'li

Annotatsiya

Ushbu maqolada cholg'u ijrochilik san'atida kompozitorlar va bastakorlar ijodi haqida ma'lumotlar berilgan. Cholg'u ijrochilik san'atining taniqli bastakorlari haqida va asarlari haqida fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: milliy cholg'ular, ijrochilik tarixi, mashhur sozandalar, asosiy tushunchalar.

Аннотация

В статье представлена информация о творчестве композиторов и аранжировщиков в области инструментального исполнительства. Рассматриваются произведения известных композиторов инструментального исполнительства.

Ключевые слова: народные инструменты, история исполнительства, известные музыканты, основные понятия.

Abstract

This article provides information about the work of composers and arrangers in the art of instrumental performance. It discusses the works of famous composers of instrumental performance.

Keywords: national instruments, history of performance, famous musicians, basic concepts.

KIRISH

Cholg'u ijrochilik san'atini kompozitorlar va bastakorlar ijodisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ayniqsa M.Bafojev, S.Jaliln, M.Sautovning, A.Mansurov, R.Abdullayev, H.Rahimov, M.Otajonov, O.Abdullayeva, J.Charshevon kabi kompozitorlarni qashqar rubob, tanbur, ud, dutor, g'ijjak, afg'on rubob, doyra va xalq cholg'ulari orkestri uchun yaratgan asarlari o'zining yorqinligi, mazmunligi, cholg'uga mosligi, cholg'u imkoniyatlarini to'liq namoyon qilishi, ayniqsa, muayyan cholg'uda ijrochilikni rivojlantirishga xizmat qilishi bilan yaqqol ajralib turadi. Shuningdek, O'zbekiston kompozitorlari qashqar rubobi uchun yaratgan maxsus asarlari rubob ijrochiligining yangi-yangi ufqlarini ochib bermoqda. So'nggi yillarda yaratilayotgan maxsus asarlar ijro hamda o'quv dasturlarini boyitib kelmoqda. Kompozitorlar ijodida qashqar rubob cholg'usi uchun yaratilayotgan asarlarda milliylik va zamonaviylikning uyg'unlashuvini kuzatishimiz mumkin. Mualliflardan S. Hayitboyevning "Ballada", T.Azimovning "Durdona", M.Bafojevning "Afsona", Q.Komilovning "Fantaziya", "Mohim" poemasi, M.Otajonovning Qashqar rubob va orkestr uchun Konsert,

O.Abdullayevaning Qashqar rubob va orkestr uchun Konsert, R.Abdullayevning Qashqar rubob va simfonik orkestr uchun Konsert, J.Charshemovning “Tarix sadosi”, N.Safarovning “Sharqona fantaziya” kabi asarlarda milliy ohanglar zamonaviy garmoniyalar bilan yo‘g‘rilgan holda yaratilganligi bilan ijrochilar va mutaxassislar tomonidan yuqori baholanmoqda. Qashqar rubob ijrochiligi mohir sozanda va bastakorlar ijodi bilan chambarchas bog‘liq. Bastakor va mashhur sozanda, O‘zbekiston xalq artisti M.Mirzayev o‘tgan asrning 50-60 yillarida juda sermazmun ijod qildi. Uning qashqar rubobi uchun yaratgan har bir asari xalq orasida tez ommalashdi. Ustozning ham bastakor sifatida, ham sozanda sifatida sermahsul ijodi qashqar rubobi sozini o‘zbekning har bir xonadoniga olib kirdi. Qashqar rubobida o‘z farzandi O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan artist Sh.Mirzayev bilan birgalikda ijro etgan duetlari o‘zining takrorlanmas jozibasiga ega. Bastakorning aynan qashqar rubobi uchun bastalagan “Shodlik”, “Marg‘ilon qizlari”, “Intizor etma”, “Gulrux”, “Orzu dil”, “Dil kuylasin”, “Lirik kuy” kabi o‘nlab musiqalari, nafaqat qashqar rubobi uchun yozilgan asarlar repertuarini boyitdi, balki, qashqar rubobi ijrochiligining rivojlanishiga, ijrochilik madaniyatining yuksalishiga, qashqar rubobining yangidan yangi ijro imkoniyatlarini ochilishiga sabab bo‘ldi. Qashqar rubobchi sozandalardan E.Shukrullayev va A. Bahromovlar ijodi ayniqsa tahsinga sazovordir. Bu sozandalar qashqar rubobida ikki yo‘nalishda ijro 8 etgan va jahon festivali g‘oliblari bo‘lish bilan birga, o‘zbek san‘atini boshqa mamlakatlarda namoyish qilgan dastlabki rubobchilardandir. M.Mirzayevning taniqli shogirdlaridan biri O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan artist Qobiljon Usmonov o‘zining ko‘p yillik ijodiy faoliyati davomida ijrochilik san‘ati rivojiga katta hissa qo‘shgan. Uning dastlabki yaratgan “Boshlang‘ich rubob darsligi” kitobi keyingi avlod rubobchilari uchun asosiy o‘quv qo‘llanma bo‘lib xizmat qildi. D.Zokirov nomidagi xalq cholg‘ulari orkestrida qariyb 40 yillik faoliyati davrida ko‘plab kuylarni, turli xil konsertlarda, televideniya va radio to‘lqinlarida ijro etgan. Qashqar rubobi ijrochiligida o‘z o‘rniga ega bo‘lgan mohir sozandalardan biri bu – Adham Xudoyqulovdir. O‘ziga xos ijro uslubiga ega bo‘lgan bu sozanda ijro etgan har bir kuy texnik jihatidan murakkabligi, jozibasi va to‘laqonliligi bilan sozandalar va tinglovchilar diqqatiga sazovor bo‘lgan. Respublika radiosi fondiga ushbu sozanda ijrosida ko‘plab kuylar yozib olingan. O‘zbekistonda mashhur qashqar rubobchi sozandalardan yana biri Ariel Boboxonovdir. U M.Ashrafiy nomidagi Buxoro san‘at bilim yurtidagi o‘zining ko‘p yillik o‘qituvchilik faoliyati davomida ko‘plab yetuk rubobchi sozandalarni tarbiyalash bilan birga, doimiy ijrochilik faoliyatini ham olib borgan. Yuqorida ta’kidlaganimizdek jahon yoshlar festivali g‘olibi, Respublika yosh ijrochilar tanlovi g‘olibi, ko‘plab musiqa anjumanlarida, san‘at dekadalarida tinglovchilar hamda mutaxassislarning olqishlariga sazovor bo‘lgan bu san’atkor, shashmaqom ijrochiligini mukammal egallash bilan birga, zamonaviy kompozitorlar asarlarini ham ijro etgan sozandalardandir. Ustozning qashqar rubobi uchun

bastalangan “Xurram”, “Feruza”, “Buxoro go‘zali” kabi kuylari juda mashhur bo‘lib, rubobchilarning eng sevimli asarlaridan biriga aylandi. Bir necha bor Germaniyada ijodiy gastrollarda bo‘lib, nemis tinglovchilari olqishlarini olgan A. Boboxonov ijrosida yozib olingan ko‘plab kuylar O‘zbekiston radiosi oltin fondida saqlanmoqda. Respublikamizdagi ko‘plab sozandalar ustози, Toshkent Davlat konservatoriyasining sobiq professori Sulaymon Taxalovning cholg‘u ijrochiligi san‘atiga qo‘shgan hissasi salmoqlidir. S. Taxalov ijrochilik faoliyati bilan birga o‘zining o‘qituvchilik faoliyati davomida T. Rajabiy, R. Qosimov, I. Ertoyev, Sh. Nuritdinov, B. Ergashev, R. Karimov, O. Nazarov kabi o‘nlab etuk ijrochisozandalarni tarbiyaladi. S. Taxalov ikki yo‘nalish, ya‘ni ham an‘anaviy ijro yo‘nalishi, ham akademik yo‘nalishini mukammal egallagan san‘atkordir. Uning ijrosidagi kuylar gramplastinkalarga va O‘zbekiston radiosi oltin fondiga yozib olingan. Ustoz san‘atkor M. Mirzayevning farzandi O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan artist, bastakor, mashhur rubobchi sozanda Shavkat Mirzayev qashqar rubob ijrochiligini tinimsiz rivojlantirib, targ‘ib qilib kelmoqda. Ustozning ishlarini davom ettirib ko‘plab kuy va qo‘shiqlar bastalash bilan birga, el suygan xonandalar bilan doimiy hamkorlikda faoliyat olib bormoqda. Dunyoning o‘nlab mamlakatlarida o‘z san‘atlarini namoyish etgan. Taniqli rubobchi O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan artist Tohir Rajabiyning ijro uslubi alohida ahamiyat kasb etadi. U akademik yo‘nalish bilan bir qatorda, an‘anaviy ijro yo‘nalishlarini puxta egallagan san‘atkorlardan biridir. Uning ijrosida 100 dan ortiq kuy va qo‘shiqlar hamda, kompozitorlar asarlari yakka rubob ijrosida ansambllar, xalq cholg‘ulari orkestri va estrada simfonik orkestri jo‘rligida magnit tasmalariga yozilib, O‘zbekiston radiosi oltin fondida saqlanmoqda. T. Rajabiy Vengriya, Germaniya, Rossiya kabi davlatlarda gastrollarda bo‘lib, o‘zining mohirona ijrosi bilan tinglovchilar olqishlariga sazovor bo‘lgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A. Odilov “O‘zbek cholg‘ularida ijrochilik tarixi”. T. “O‘qituvchi”, 1995.
2. Ne‘matillo Mo‘jazy “Tavorixi musiqiyn” Pekin millatlar nashriyoti. Pekin. 1982.
3. A. Radjabov. R. Karimov “Ariyskaya kultura” v kontekste evroaziatskix kultur” “Donish”, Dushanbe., 2006.
4. H. Xanmamedov “Ikki konsert” “Ishig”., Boku., 1976
5. F. N. Vasilev “Qashqar rubobi uchun gamma va arpedjio applikaturasi”. T. “O‘qituvchi”, 1978.
6. F. Abdurahimova “Orkestr sinfi” “Musiqqa” nashriyoti, T., 2014
7. H. Nurmatov, O. Nazarov, Sh. Janaydarov “Cholg‘uchilar ansambli” G‘. G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti, T., 2005.